

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-4(28)-163-169

УДК 330.1:338.2

JEL Classification: D29; D69

Тетяна Ткаченко

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
E-mail: tatvla@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2424-6123>
Scopus Author ID: [57216484536](https://orcid.org/57216484536). ResearcherID: [ABC-3504-2021](https://orcid.org/ABC-3504-2021)

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ

У статті виокремлено особливості функціонування економічної безпеки промислових підприємств через власності, що характеризуються залежністю між технічно-організаційною ланкою виробництва та підсистемами якості й конкурентоспроможності продукції на ринку. Запропоновано етапи оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства, через встановлення цілей та завдань оцінювання ефективності економічної безпеки, формалізацію економіко-математичного інструментарію оцінювання; факторного аналізу середовища функціонування промислового підприємства; обґрунтування вибору методичного підходу щодо оцінювання ефективності економічної безпеки; формалізацію показників та забезпечення ефективності економічної безпеки з урахування відхилення показників та тенденцій їх зміни, контроль за впровадженням заходів щодо підвищення ефективності економічної безпеки промислового підприємства, досягнення поставлених цілей забезпечення економічної безпеки та показниками стійкого розвитку підприємства.

Ключові слова: промислове підприємство; економічна безпека; ефективність системи економічної безпеки; конкурентні умови.

Рис.: 1. Бібл.: 13.

Постановка проблеми. Останнім часом дедалі актуальнішими стають питання щодо забезпечення економічної безпеки діяльності промислових підприємств та оцінювання ефективності системи економічної безпеки. Це пов'язано з наростанням ресурсних дисбалансів, що спостерігаються на всіх рівнях економічних систем. Наростання ресурсних загроз притягує увагу саме до промислових підприємств та забезпечення їх економічної безпеки, що сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності та стійкості в сучасних умовах нарощення загроз та ризиків різного характеру.

Оцінювання економічної безпеки підприємства загалом, наявних та можливих загроз та ризиків дає можливість вчасно запровадити управлінські рішення щодо забезпечення сталості розвитку промислового підприємства в конкурентних умовах. Особливо важливим у сучасних умовах різноманітних глобалізаційних процесах нарощення загроз та ризиків виступає оцінювання ефективності економічної безпеки промислових підприємств. Моніторинг ефективності економічної безпеки повинен враховувати особливості функціонування промислових підприємств та передбачати не тільки оцінку ефективності економічної діяльності, а й прийняття відповідних управлінських рішень, що сприятимуть розвитку промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічної безпеки діяльності підприємств присвячено велика кількість праць як іноземних, так і вітчизняних науковців серед яких: О. Ареф'єва [12], Н. Бабіна, Т. Васильців [1; 10], О. Вовк, Н. Гавловська [2], О. Груніна, М. Денисенко, С. Ілляшенко [4], Н. Іванова, О. Качан, А. Козаченко, А. Кретов, А. Ляшенко [5], Н. Матвеев, В. Марченко, В. Пономарев, С. Тульчинська [7-10], С. Шкарлет [11] та інших [1-13].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, питання, пов'язані з оцінюванням ефективності системи економічної безпеки промислових підприємств, залишають недостатньо розкритими та потребують подальших наукових розвідок. Це пов'язано також з тим, що економічна безпека підприємства має багатогранну сутність та може розглядатися з погляду:

- ефективності використання ресурсів,
- комплексу заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його стійкого розвитку,
- розроблення системи заходів щодо моніторингу та запобігання загрозам розвитку промислового підприємства з боку зовнішніх та внутрішніх чинників тощо.

Така розгалуженість сутності поняття економічна безпека підприємства призводить до розмаїття систем забезпечення економічної безпеки на промислових підприємствах та вимагає комплексного підходу до оцінки їхньої ефективності.

Мета статті. Метою цього дослідження виступає узагальнення основних особливостей, що притаманні функціонуванню економічної безпеки промислових підприємств та розроблення послідовності етапів оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства.

Методологічним базисом цього дослідження виступає системний підхід, що забезпечує оцінювання ефективності системи економічної безпеки з урахуванням усіх принципів системності. Також для обґрунтування ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства було використано загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи ефективність системи економічної безпеки промислового підприємства необхідно виокремити основні особливості, що притаманні функціонуванню економічної безпеки промислових підприємств. До таких особливостей слід віднести:

- цілісність та синергічність ланок виробничо-технологічних елементів, що характеризуються залежністю між технічно-організаційною ланкою виробництва та підсистемами якості й конкурентоспроможності продукції на ринку;
- ефективність системи економічної безпеки промислового підприємства буде проявлятися тільки за умов комплексності функціонування підприємства та всіх його процесів;
- крім інструментарію оцінювання економічної безпеки промислового підприємства, потрібно обґрунтовувати методичні підходи щодо вибору векторності превентивних заходів забезпечення економічної безпеки в напрямі протидії наявним ризикам і загрозам;
- оцінка економічної безпеки промислових підприємств повинна включати не тільки фінансові, вартісні, інвестиційні критерії функціонування підприємства, а й базуватись на аналізі просторових, ресурсно-енергетичних, інфраструктурних, логістичних, інформаційних, екологічних та інших параметрах оцінки економічної безпеки.

Для оцінювання економічної безпеки промислових підприємств використовують різні підходи, але найчастіше застосовується ресурсно-функціональний підхід, що дає можливість оцінити економічну безпеку промислового підприємства за використанням великої кількості різномірних факторів, поділяючи, частіше всього, їх на певні групи. Визначення інтегрованого впливу на захищеність, стійкість, витрати, доходи промислового підприємства здійснюється постійний моніторинг та застосовується відповідний інструментарій щодо подолання та запобігання кризовим явищам.

Для оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства недостатньо визначати тільки її стан та зміни, необхідно також розмежовувати етапи аналізу та функції окремих складових системи економічної безпеки.

Процес оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства повинен відбуватися в певній послідовності етапів оцінювання. Зупинимося на них більш детально (рис. 1).

Перший початковий етап оцінювання ефективності економічної безпеки промислового підприємства повинен передбачати формалізацію економіко-математичного інструментарію здійснення оцінювання економічної безпеки. Обґрунтування його мето-

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

дичного забезпечення з урахуванням специфіки промислового підприємства. Виокремити з урахуванням цього інформаційну вибірку показників оцінювання ефективності системи економічної безпеки. Від цього в подальшому залежить якість аналізу ефективності системи та її вплив на забезпечення розвитку промислового підприємства в конкурентних умовах. Цей етап передбачає:

- встановлення факторів та складових елементів системи економічної безпеки;
- встановлення цілей та завдань оцінювання загроз та результативність системи економічної безпеки щодо їх запобігання та протидії;
- формалізація інструментарію економіко-математичного інструментарію здійснювання оцінювання економічної безпеки промислового підприємства.

Другий етап передбачає факторний аналіз середовища функціонування промислового підприємства. Оцінювання системи економічної безпеки фокусується на встановленні закономірностей безпечного стану функціонування промислового підприємства. Формалізації взаємовпливів чинників ендогенного та екзогенного середовища промислового підприємства з акцентуванням уваги на його конкурентні позиції. У процесі факторного аналізу особлива увага повинна приділятися характеристикам конкурентного стану підприємства та його продукції на ринку для встановлення напрямів та орієнтирів доміант у забезпеченні ефективної системи економічної безпеки промислового підприємства. Факторний аналіз у подальшому дасть можливість оптимізувати витрати підприємства на забезпечення економічної безпеки його функціонування. Таким чином, другий етап передбачає:

- формалізацію інформаційної бази дослідження ефективності економічної безпеки промислового підприємства;
- визначення повноти даних;
- встановлення залежності змін факторів впливу на ефективність економічної безпеки підприємства;
- встановлення вагомості факторів впливу;
- обґрунтування взаємозалежностей впливу різнорідних факторів на ефективність системи економічної безпеки промислового підприємства.

Третій етап оцінювання ефективності економічної безпеки промислового підприємства передбачає обґрунтування вибору методичного підходу щодо оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства. Третій етап передбачає:

- обґрунтування застосування методичного інструментарію проведення аналізу ефективності економічної безпеки;
- адаптивність методичного підходу до специфіки промислового підприємства, а також ринкового та інституційного середовища функціонування;
- формалізація обґрунтованого методичного підходу відповідно до встановлених вимог.

Четвертий етап оцінювання ефективності економічної безпеки промислового підприємства передбачає формалізацію показників та забезпечення ефективності економічної безпеки з урахування відхилення показників та тенденцій їх зміни, що дає можливість розробляти сценарії змін рівня економічної безпеки та витрати на превентивні заходи щодо підвищення її ефективності.

Таким чином, четвертий етап передбачає:

- обґрунтування рівня припустимих значень та еталонів показників оцінювання;
- встановлення діапазону відхилень отриманих результатів оцінювання системи економічної безпеки від еталонних орієнтирів;
- формалізація окремих рівнів захищеності промислового підприємства;
- обґрунтування заходів для кожного рівня системи економічної безпеки промислового підприємства.

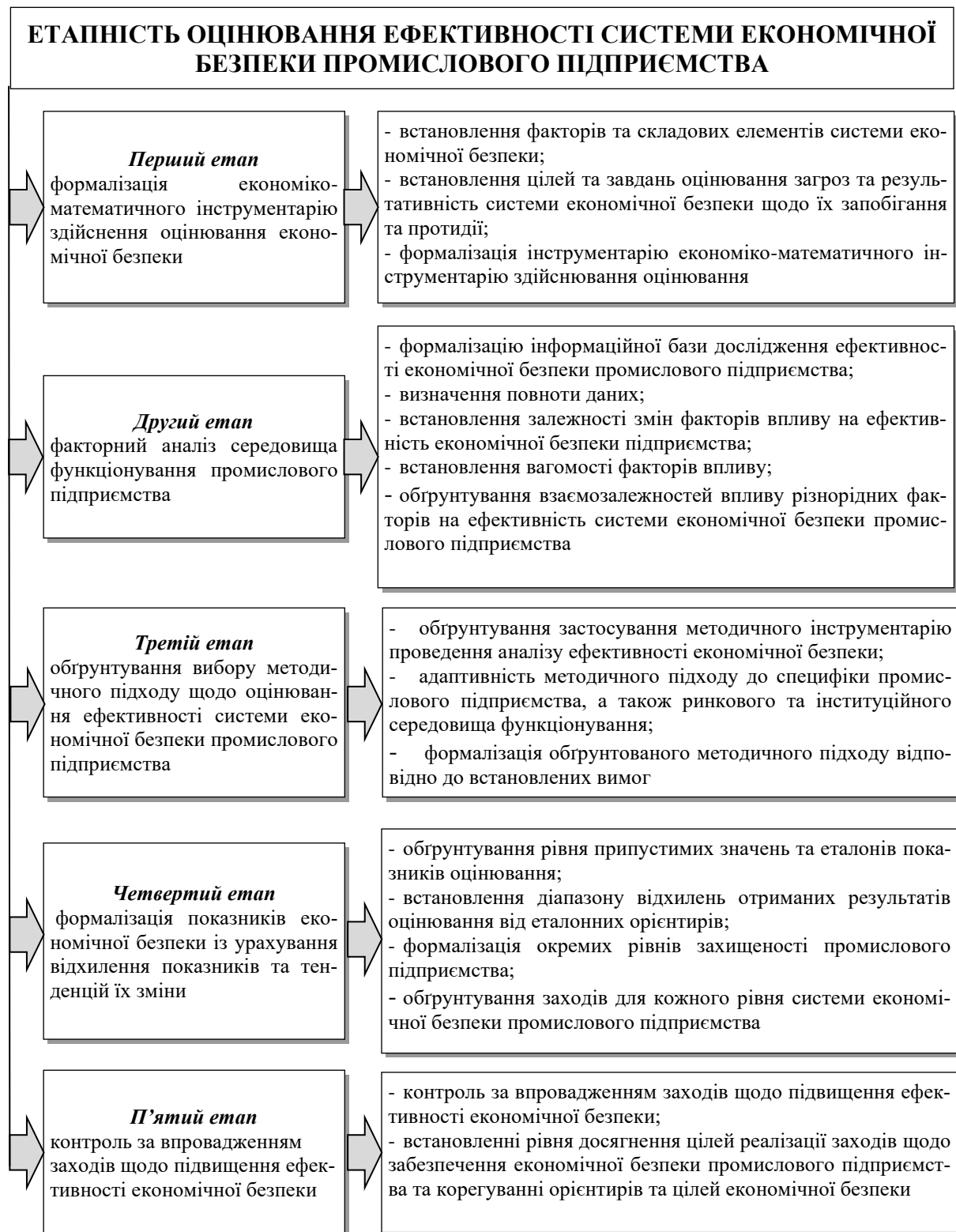

Рис. 1. Етапність оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства

Джерело: побудовано авторкою.

П'ятий, заключний етап передбачає контроль за впровадженням заходів щодо підвищення ефективності економічної безпеки промислового підприємства, досягненням поставлених цілей забезпечення економічної безпеки та показниками стійкого розвитку

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

підприємства. Основна мета цього етапу оцінювання полягає у встановленні рівня досягнення цілей реалізації заходів щодо забезпечення економічної безпеки промислового підприємства та корегування орієнтирів та цілей економічної безпеки підприємства у разі виникнення такої необхідності.

Оцінка ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства має враховуватися та лягати в основу управління економічною безпекою та розвитку підприємства. Така оцінка дає можливість спрогнозувати потенційно негативні впливи екзогенних та ендогенних факторів. На основі цього розробити та застосувати політику підприємства, спрямовану на зменшення або мінімізацію втрат підприємства внаслідок таких загроз. Крім того, повнота та достовірність оцінки забезпечує ефективність та оптимальність економічних витрат ресурсів на превентивне управління й результативність системи економічної безпеки у конкурентних умовах, зберігаючи наявні конкурентні переваги за рахунок прогнозування змін і відповідної адаптації до них.

Висновки і пропозиції. Авторкою запропоновано етапність оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства, що передбачає урахування змін факторів середовища та специфічні особливості промислових підприємства та передбачає послідовність таких етапів:

- по-перше, встановлення цілей та завдань оцінювання ефективності економічної безпеки промислового підприємства, передбачає формалізацію економіко-математичного інструментарію здійснення оцінювання економічної безпеки;
- по-друге, факторний аналіз середовища функціонування промислового підприємства;
- по-третє, обґрунтування вибору методичного підходу щодо оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства;
- по-четверте, формалізація показників та забезпечення ефективності економічної безпеки із урахування відхилення показників та тенденцій їх зміни,
- по-п'яте, контроль за впровадженням заходів щодо підвищення ефективності економічної безпеки промислового підприємства, досягненням поставлених цілей забезпечення економічної безпеки та показниками стійкого розвитку підприємства.

Застосування оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства сприятиме нарощенню рівня захищеності підприємства, підвищення його конкурентоспроможності як на внутрішньому так і зовнішніх ринках.

Така етапність оцінювання ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства дає можливість здійснити не тільки аналіз фактичних значень оціночних показників, розробляти перспективні сценарії зміцнення рівня економічної безпеки, оптимізувати витрати на превентивні заходи щодо забезпечення економічної безпеки, а також встановити рівень досягнення цілей реалізації захисних та превентивних заходів щодо забезпечення ефективності системи безпеки.

Подальші дослідження у напрямі забезпечення оцінки системи економічної безпеки промислових підприємств необхідно спрямувати на визначення методичного забезпечення, яке б враховувало уже формалізовані характеристики і властивості, специфіку забезпечення стану конкурентної захищеності й економічної доцільності ресурсних витрат та досягнення цілей системи безпеки промислового підприємства із урахуванням сучасних дестабілізуючих викликів зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
2. Гавловська Н. І. Еволюція концептів економічної безпеки підприємства / Н. І. Гавловська // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2014. – № 26 (II). – С. 171-182.

3. Доценко І. О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків / І. О. Доценко // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1. – С. 69-78.
4. Ілляшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства та підходи до її оцінки / С. М. Ілляшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 3. – С. 12-19.
5. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 348 с.
6. Сак Т. В. Підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств / Т. В. Сак // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 4. – С. 114-117.
7. Тульчинська С. О. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки / С. О. Тульчинська, С. О. Солосіч // Агросвіт. – 2019. – № 22. – С. 54-59.
8. Тульчинська С. О. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств : монографія / С. О. Тульчинська, Б. П. Чорній, С. В. Салоїд. – К. : Вид-во ФОП Кожуковський І., 2018. – 170 с.
9. Тульчинська С. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства / С. Тульчинська, О. Солосіч, В. Чорній // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – Вип. 9. – С. 54-58.
10. Тульчинська С. О. Загрози економічної безпеки малого підприємництва / С. О. Тульчинська, Т. П. Ткаченко, М. В. Гращенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 23. – С. 31-33.
11. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія / С. М. Шкарлет. – К., 2007. – 436 с.
12. Arefieva O. V. Diagnostics of external environment effects upon enterprise competitive positions in the context of its economic security / O. V. Arefieva, I. M. Miahkykh, M. S. Shkoda // Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences. – 2019. – № 135(3). – Pp. 8-17.
13. Kovalchuk A. The imperatives of structuring an enterprise economic safety system in an adaptive development environment / A. Kovalchuk // Znanstvena Misel. – 2020. – № 49-1. – Pp. 25-27.

References

1. Vasylytsiv, T.H. (2008). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiya ta mekhanizmy zmitsnennia [Economic security of entrepreneurship in Ukraine: strategy and mechanisms of strengthening]. *Aral*.
2. Havlovska, N.I. (2014). Evoliutsiia kontseptiv ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Evoluytsiia kontseptiv ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo – Economy. Management. Entrepreneurship*, 26(II), 171-182.
3. Dotsenko, I.O. (2013). Formuvannia systemy otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva z urakhuvanniam vplyvu pidpriemnytskykh ryzykiv [Formation of the system of assessing the level of economic security of an enterprise taking into account the impact of business risks]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika – Bulletin of Odessa National University. Economy*, 1(18), 69-78.
4. Illiashenko, S.M. (2013). Skladovi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva ta pidkhody do yii otsinky [Components of economic security of the enterprise and approaches to its evaluation]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, 3, 12-19.
5. Lyashenko, O.M. (2015). *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Conceptualization of management of economic security of the enterprise]*. NISS.
6. Sak, T.V. (2017). Pidkhody do otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Approaches to assessing the level of economic security of enterprises]. *Shhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Governance*, 4, 114-117.
7. Tulchynska, S.O., & Solosich, S.O. (2019). Actual problems of increasing the profitability of communal enterprises as a factor of economic security [Aktualni problemy pidvyshchennia prybutkovosti komunalnykh pidpriemstv yak faktor ekonomichnoi bezpeky]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 22, 54-59.

8. Tulchynska, S.O., Chorniy, B.P., & Saloyid, S.V. (2018). *Mekhanizm otsiniuvannia zaluchennia investytsiinykh resursiv yak zasib zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv [Mechanism for evaluating the attraction of investment resources as a means of ensuring the economic security of industrial enterprises]*.

9. Tulchynska, S., Solosich, O., & Chornii, V. (2021). Vplyv didzhytalizatsii upravlinskykh protsesiv na systemu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Influence of digitalization of management processes on the system of economic security of the enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 9, 54-58.

10. Tulchynska, S.O. Tkachenko, T.P., & Hrashchenko, M.V. (2017). Zahrozy ekonomichnoi bezpeky maloho pidpriemnytstva [Threats of economic security of small business]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 23, 31-33.

11. Shkarlet, S.M. (2007). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: innovatsiynny aspekt [Economic security of an enterprise: an innovative aspect]*.

12. Arefieva, O.V., Miahkykh, I.M., & Shkoda, M.S. (2019). Diagnostics of external environment effects upon enterprise competitive positions in the context of its economic security. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*. 135(3). 8-17.

13. Kovalchuk, A. (2020). The imperatives of structuring an enterprise economic safety system in an adaptive development environment. *Znanstvena Misel*, (49-1), 25-27.

Отримано 21.11.2021

UDC 330.1:338.2

Tatiana Tkachenko

PhD in Economics, Associate Professor of Economics and Entrepreneurship
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute” (Kyiv, Ukraine)

E-mail: tatvla@ukr.net. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-2424-6123>

Scopus Author ID: [57216484536](https://orcid.org/57216484536). **ResearcherID:** [ABC-3504-2021](https://orcid.org/ABC-3504-2021)

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISE IN COMPETITIVE CONDITIONS

The article highlights the main features inherent in the functioning of economic industrial enterprises are characterized by security dependencies: properties of the systemic nature of industrial enterprises, which is between the technical and organizational link of production and subsystems of quality and competitiveness of products on the market; the effectiveness of the system of economic security of the industrial enterprise, which is manifested only in the complex functioning of the enterprise and all its processes; needs substantiation of methodological approaches to the choice of the vector of preventive measures to ensure economic security in the direction of counteracting existing risks and threats; assessment of economic security of industrial enterprises should be based not only on financial, cost, investment and space of the enterprise, as well as resource and energy, infrastructure, logistics, information, environmental and other parameters of economic security assessment. The stages of assessing the effectiveness of the security system of an industrial enterprise are proposed, which seeks to take into account changes in environmental factors and characteristics of industrial enterprises and achieves a sequence of such stages: setting goals and assessing the effectiveness of economic security of industrial enterprises; factor analysis of the operating environment of an industrial enterprise; justification of the choice of methodological approach to assessing the effectiveness of the economic security system of an industrial enterprise; formalization of indicators and ensuring the effectiveness of economic security, taking into account deviations of indicators and trends in their changes, control over the implementation of measures to improve the efficiency of economic security of industrial enterprises, achieving economic security goals and indicators of sustainable development.

Key words: industrial enterprise, economic security, efficiency of economic security system, competitive conditions.

Fig. 1. References: 13.